

राज्ञाय धर्मः यत्तदवाह जा। दुषुयथा वा धा अनुमह बुद्ध्या वा तत व्यसति ॥ १२ ॥ यद्धर्मलोपादाङ्गो ऋणभावति तद्देवताय च नेन नश्यतीत्याह देवतानीति लोके च तत एव पूज्यो भवतीति संयोगांतरं ॥ १३ ॥ उरथा नेन पुरुषकारेण प्रयतेथाः जयायर्थे यतस्व देवं प्राग्भवीयं कर्म देवताराधनादिकं वा केवलं उत्थानं विना न राज्ञां इष्टमर्थं साधयेत् ॥ १४ ॥ साधारणं यत्तु च कृत्स्नमानं तत्रापि पौरुषं परं श्रेष्ठं दृष्टद्वारात्वात् देवं तु फल द्वास निश्चित्य मुच्यते अकरणदोषात्फलासिद्धौ यत्तु सिद्धौ तु दुःखा मुच्यते ॥ १५ ॥ विपन्ने इति घटस्व घटयस्व कर्षकबत्सकृपलवैफलेपियतस्वैवेत्यर्थः ॥ १६ ॥ नहीति सत्यात्सामंता अपि बशे भवंत्यन्यथा

तदग्रे राजधर्मान् हिमदर्थं त्वं पितामह ॥ प्रब्रूहि भरत श्रेष्ठत्वं हि धर्मभृतां वरः ॥ ८ ॥ आगमश्च परस्वत्तः सर्वेषां नः परंतप ॥ भवंतं हि परं बुद्धौ वा सुदेवो भिमन्यते ॥ ९ ॥ भीष्म उवाच नमो धर्माय महते नमः कृष्णाय वेधसे ॥ ब्राह्मणेभ्यो नमस्तुत्य धर्मन्विक्ष्यामि शाश्वतान् ॥ १० ॥ शृणु कार्त्तुर्धनं नमस्तत्स्वराजधर्मान्यु धिष्ठिर ॥ निरुच्यमानान्त्रियतो यच्चान्यदपि वांछसि ॥ ११ ॥ आदावेव कुरु श्रेष्ठ राज्ञां जनकाम्यया ॥ देवतानां हि जानां च वर्तितव्यं यथा विधि ॥ १२ ॥ देवता न्यर्चयित्वा हि ब्राह्मणांश्च कुरु ह ॥ आनृण्यं याति धर्मस्य लोके न च समर्च्यते ॥ १३ ॥ उत्थानेन सदा पुत्रप्रयतेथा युधिष्ठिर ॥ न ह्युत्थानं नृते देवं राज्ञामर्थप्रसाध येत् ॥ १४ ॥ साधारणं द्वयं त्येतैव मुत्थानमेव च ॥ पौरुषं हि परं मन्ये देवं निश्चित्य मुच्यते ॥ १५ ॥ विपन्ने च समारंभे संतापं मास्म वै कृथाः ॥ घटस्वैव सदात्मानं रा ज्ञामेव परो नयः ॥ १६ ॥ न हि सत्याहते किंचिद्राज्ञां वै सिद्धि कारकं ॥ सत्ये हि राजानिरतः प्रेत्य चेह च नंदति ॥ १७ ॥ कृषीणामपि राजेन्द्र सत्यमेव परंधनं ॥ तथारा ज्ञां परं सत्यान्नान्यद्विश्वासकारणं ॥ १८ ॥ गुणवान्शीलवान्दांतो मृदुर्धर्म्यो जितेन्द्रियः ॥ सुदर्शः स्थूललक्ष्यश्च न भ्रश्येत सदा श्रियः ॥ १९ ॥ आर्जवं सर्वकार्येषु श्रेयथाः कुरु नंदन ॥ पुनर्नयविचारेण त्रयीसंवरणे न च ॥ २० ॥ मृदुर्हिराजा सततं लंघ्यो भवति सर्वशः ॥ तीक्ष्णाच्चोद्विजते लोकस्तस्मादुभयमाश्रय ॥ २१ ॥ अदं द्याश्चैव ते पुत्रविप्राश्च ददां वर ॥ भूतमेतत्परं लोके ब्राह्मणो नाम पांडव ॥ २२ ॥

विश्वासाभावात्स्वीया अप्युद्विजते क्षीणा अपि परे प्राणपणेनापि जिगीषंत एवेति श्लोकद्वयार्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥ गुणाः शौर्यो दार्यगंभीर्यादयस्तद्वान् शीलं सदाचारस्तद्वान् दांतः अचमलः मृदुर्दयावान् धर्म्यो धर्मादनपेतः जितेन्द्रियः जितचित्तः सुदर्शः प्रसनवक्त्रः स्थूललक्ष्यः बहुप्रदः ॥ १९ ॥ आ र्जवं अवक्रतां नयोनीतिः स्वरंध्रगोपनं परं ध्रान्वेषणस्य स्वेन क्रियमाणस्य परेभ्यो गोपनं मंत्रगोपनं चेत्यादितुक्तेन विचारेण ऊहापोहेन साधकाधकोपन्यासेन क्रियमाणेन त्रयीसंवरणे उक्तविधिनीतिरूपे आ र्जवं यथार्थभाषित्वं च न श्रेयथाः ॥ २० ॥ उग्रं मृदुत्वं तीक्ष्णत्वं च समुचितं आश्रय ॥ २१ ॥ तत्रापि तीक्ष्णयापवादमाह अदं द्या इति ॥ २२ ॥